

BÖLGE AĞIZLARINDAKİ ATASÖZLERİNDE YER ALAN SIFAT-FİİL YAPILARININ DURUM BİLDİREN SEMANTİK KARŞILIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Fatma KOÇ*

Öz

Kalıp sözler içerisinde değerlendirilen atasözleri, insanlığın bütün yaşamışlığını temsil eden yapılardır. Gerek standart dilde gerekse bölge ağızlarındaki bu yapılar, sözü doğrudan söylemek yerine kullanıldığında iletinin daha kolay ve anlaşılır şekilde ulaşmasını sağlamaktadır. Atasözleri içerisinde sıfat-fiil yapılarının yer aldığı görülmektedir. Bu yapılar, atasözünün vurgulamak istediği anlam boyutunu da etkilemektedir. Cümlelerin yapısında görevli olan bu öğelerin anlam etkileyici ve anlam işaretleyici özelliğe sahip olmaları atasözlerinin vurgulamak istediği içeriği bir kat daha derinleştirmektedir. Bu çalışmada Mustafa S. Kaçalin'in hazırlamış olduğu Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler adlı eserdeki atasözleri taranacak ve sıfat-fiil gruplarının yer aldığı atasözleri tespit edilecektir. Bölge ağızlarındaki atasözlerinin çalışmanın merkezini oluşturması, ağızlardaki atasözlerinin anlam ve şekil yapılarının görülmesi sebebiyledir. Tespit edilen sıfat-fiil yapılarının işaret ettiği durum açısından semantik karşılıklar ortaya konulacak ve bu doğrultuda tespit edilen sıfat-fiiller ile onların durum bildiren semantik karşılıkları arasındaki ilişki değerlendirilecektir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fatma_koc_1991@hotmail.com, Adıyaman/Türkiye

Anahtar Kelimeler: Atasözü, Fiilimsi, Sıfat-Fiil, Semantik, Durum Anlamı.

EVALUATING THE SEMANTIC EQUIVALENTS OF THE ADJECTIVE-VERB STRUCTURES IN THE PROVERBS IN THE MOUTHS OF THE REGION

Abstract

Proverbs, which are evaluated within formulaic words, are structures that represent the entire experience of humanity. When these structures are used instead of directly speaking the word, both in the standard language and in regional dialects, they ensure that the message reaches the reader more easily and more understandably. It is seen that there are adjective-verb structures in proverbs. These structures also affect the dimension of meaning that the proverb wants to emphasize. The fact that these elements, which are responsible for the structure of the sentence, have the feature of impressive and meaning-marking deepens the content that the proverbs want to emphasize. In this study, the proverbs in the work titled Proverbs and Idioms in Regional Dialects prepared by Mustafa S. Kaçalin will be scanned and the proverbs that include adjective-verb groups will be determined. The reason why proverbs in regional dialects constitute the center of the study is because the meaning and formal structures of proverbs in dialects are seen. Semantic equivalents will be presented in terms of the situation indicated by the identified participle structures, and in this direction, the relationship between the identified participle structures and their situational semantic equivalents will be evaluated.

Keywords: Proverb, Verb, Adjective-Verb, Semantics, Case Meaning.

1. GİRİŞ

Atasözleri, bir toplumdaki değerlerin dinamikleri arasındaki tepkimeleri yansıtan dil birimleridir. Toplumu toplum yapan değerler içerisinde dile ait olan bu birimler kültür unsuruyla ayrılmaz bir bütünlük sergiler. Var olan kültürün gelecek nesillere aktarılmasında atasözleri büyük bir rol üstlenir. Nesilden nesile aktarılarak günümüze kadar ulaşan atasözleri bizlere önceki kuşakların yaşam şartları ve gelenekleri hakkında dilsel imgeler aktarırlar (Türk, 2019: 323). Maddî ve manevî değerlerin toplamı olan atasözleri, bu özelliğinden dolayı kültürel

aktarımı sağlayan bir köprüdür. İlk yazılı eserlerden günümüze ulaşan atasözleri, Türkçenin hemen hemen bütün dönemlerinde verilen eserlerinde kullanılmıştır. Orhun Türkçesi, Karahanlı Türkçesi ve diğer dönemlerde verilen eserlerde atasözleri ve deyimlerin kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanımlar, Türkçenin konuşma dili olmasının yanında aynı zamanda bir edebî dil olarak kullanıldığını açık bir şekilde göstermektedir. Türk dili tarihinin akışında yer alan bu sözler, gelişim ve değişime uğrayarak kendi içerisinde yapılanmıştır. Bugün de sözlü edebiyat geleneği içinde yer alan atasözlerinin, sözlü gelenek içindeki gelişimini değerlendirmek mümkün olmadığından, atasözlerinin tarihçesi ancak ilk yazılı edebiyat ürünlerinden itibaren takip edilebilmektedir (Albayrak, 2009: 5).

Atasözleri içerisinde yaşama dair olan bütün izleri görmek mümkündür. Bu nedenle herhangi bir olay ya da durum karşısında dil ve üslûp açısından olabilecek en özet ifadeyi o yaşanmışlığa ait olan atasözünde çok rahat bir şekilde yer alabilir. İnsan iyi ve güzel şeylerin hepsini atasözleri içerisinde bulabilir.” (Gülensoy, 1974: 93). Hayatın adeta bir aynası olan atasözlerinin toplum tarafından çokça benimsenmesinin en önemli sebeplerinden biri söz konusu bu yaşanmışlıklar olmasıyla birlikte insana ait her şeyin bu sözlerde mevcut olmasıyla da bağlantılıdır. Atasözlerinde anlatılan yaşam hakikatleri, dile ait olan anlam olayları ve söz sanatları vasıtasıyla aktarılır. Zıt anlamlılık, ad aktarmaları, mecaz anlam, yan anlam vs. anlam olayları, atasözlerinde çokça kullanılmaktadır. Dolayısıyla atasözlerinde, anlam doğrudan vurgulanır ve anlatılmak istenen olduğu gibi verilir. Anlam yönünden kesin ve açıklık bulunan atasözleri aynı zamanda anlam zenginliğine de sahip kesin yargı bildiren öğüt verici söz gruplarıdır (Hatipoğlu, 1964: 468). Bununla birlikte atasözleri, kalıplaşmış yapıda oldukları için içerisinde bulunan bir sözcüğün yerine başka bir sözcüğün getirilmesi imkânsızdır. Çünkü her bir atasözünün kendine özgü bir

anlam ve söz uyumu bulunmaktadır. Bu uyum atasözünün ahengini ortaya çıkarmakla birlikte onun kalıplaşmış bir niteliğe kavuşmasında da etkin bir rol oynamaktadır. Genellikle ikili cümle yapılarından oluşan atasözlerinde öncelikle yargıya bir giriş yapılır, sonrasında ise bu yargıyı destekleyen diğer cümleye geçilir. Asıl verilmek istenen ileti, bu yargıda gizlidir. Topluma yol gösterme yönüyle *öğreticilik*, kötü durumların önüne geçilmesi amacıyla *uyarı* veya *tembih*, herhangi bir duruma hazırlık yapılması veyahut zemin oluşturulması amacıyla *tedbir*, herhangi bir yaşanmışlık neticesinde çıkarım yapma açısından ise *sebep-sonuç* temalarını içermektedir (Koç, 2024: 365). Atasözlerinde gizlenen iletiler, aynı zamanda eğitici ve yol gösterici bir vurguya sahiptirler. Bunun yanında atasözleri, toplumsal değerleri ve kuralları bireye öğretmek, aktarmak ve zaman zaman hatırlatmak noktasında da öğretici ve hatırlatıcı bir işleve sahiptir (Aça, 2013: 121, 128).

Bu nedenle atasözleri, bir milletin ulusal kimliğini ortaya çıkarmakta ve bu yönüyle ulusal bilincin yaşatılmasında özel bir konuma sahiptir. Bu ulusal varlıklar, toplum bilimden ruh bilime, eğitimden ekonomiye, felsefeden tarihe kadar pek çok alanda ve konuda inceleme konusu edilen ve edilmesi gereken önemli dil yapılarıdır (Aksoy, 1971: 17).

Toplumsal bilincin alt yapısını oluşturan atasözleri, Türkçenin söz varlığında oldukça önemli bir yere sahiptir. Atasözleri, hem anlam hem de şekil bakımından birçok dil malzemesi içermekte ve bir milletin dilinin edebî dil olarak kullanılmasında görevli bir yapıdadır. Milletin kültürü ve dili arasındaki bağı canlı tutan dil birlikleri, atasözleridir. Atalarımızdan günümüze kadar uzanan bu kültürel miras, manevî bir değere sahip olmakla birlikte ulusal kültürün muhafaza edilmesini sağlamaktadır. Özellikle her bir atasözü, âdeta toplumun hayattaki farklı durumlara karşı felsefî bakış açısını gösteren, tecrübelerini

yansıtan hazine niteliğindedir (Hirik, 2017: 224). Türk tarihinin akışında atalarımızın yaşadığı bütün tecrübeler, atasözlerinde kısa ve öz biçimde bulunmaktadır.

Fiilimsiler, fiil kökünden meydana gelerek isim, sıfat, zarf türüne karşılık gelen ve bu görevlerde kullanılan sözcük türleridir. Fiilden türetildiği halde isim, sıfat bağ olan ve yan cümlecik kuran çifte görevli kelimelere fiilimsi denir (Gencan, 1978: 73).

Sıfat-fiiller, fiillerin kök veya gövdelerine *-An, -(I)r, -Ar, -dlk, -mAz, -mIş, AcAk, -mAdlk, -AsI* eklerinin getirilmesiyle yapılır. “Sıfat-fiiller, bir yanlarıyla sıfat bir yanları ile fiildirler. Fiil özellikleri dolayısıyla kendilerinde var olan hareket ve zaman kavramlarını, ad oldukları sığata aktararak varlıkları ve nesneleri hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak vasıflandırırılar.” (Korkmaz, 2003: 909). Sıfat-fiiller, söz diziminde kelime grubu olarak da kullanılan ve hem sıfat hem de fiil türlerini belirten sözcük türüdür. “Sıfat-fiil, fiilin zamana bağılı olarak kavramını sıfatlaştıran bir şeklidir. Zaman anlatımı taşımaları yönünden adfiillerden ayrılırlar. Sıfat-fiillerin hepsi lüğatimizde sıfat ve ad olan pek çok kelime vermişlerdir. Donuk isim olarak zaman anlatımını kaybetmiş görünen bu fiil üremeleri sıfat-fiil isleyisine geçince ait oldukları zamanı belli ederler.” (Banguoğlu, 2004: 422).

Fiilimsiler içerisinde yer alan sıfat-fiiller, cümle içerisinde hem sıfat hem de fiil sözcük türünü karşılarlar. Sıfat, âdeti üzere bir nitelik bildirir; fiilin sıfat-fiili ise bir fiil ve hareket bildirir (Deny, 1941: 410, çev. Elöve). Sıfat-fiil eklerini alan fiiller, artık fiil türünü değil isim türüne doğru bir geçiş yaparlar. Sıfat-fiil bir fiil şekli olduğuna göre ona bağılı unsurlar da fiilin gerektirdiği unsurlardır (Ergin, 2019: 391). Morfolojik açıdan belirli işlevlere sahip olan sıfat-fiiller, bu işlevlerin

yanında anlam işlevlerine de sahiptir. Fiilimsiler, cümle içerisinde yan cümlecik ve buna bağlı birimler oluşturdıkları için anlam olarak da bir bütünselliğe temas ederler. Cümleyi meydana getiren birimlerin hem iç yapı hem de dış yapı özellikleri bulunduğu için dış yapıdaki her bir araya geliş iç yapıyı da etkilemektedir. Söz ve yazıdaki her cümle, zihinde teşekkül eden cümle veya cümlelerin aynen veya dönüşümler yoluyla yüzey yapıya, yani dış yapıya yansımış şeklidir (Zengin, 2017: 156). Dolayısıyla bir araya gelen morfolojik dizilimler, zihinde çağrıştırdıkları belirli anlamlara işaret ederler. Yüzeysel yapı ise derin yapıda var olan anlamların açıklanmış biçimi, sözcüklere dökülmüş biçimdir, somut yapıdır (Üstünova, 1999: 399).

2. YÖNTEM

Bu çalışmada Mustafa S. Kaçalin'in hazırlamış olduğu *Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler* adlı eser kullanılmış ve bu eser içerisinde sıfat-fiil yapısı bulunan atasözleri tespit edilmiştir. Tespit edilen atasözleri içerisindeki sıfat-fiillerde durum anlamı taşıyanlar seçilmiş ve durum anlamı 29 başlık altında türlere ayrılarak tasnif edilmiştir. Her bir atasözündeki sıfat-fiil yapısı anlam olarak bir veya birden fazla sıfat-fiil yapısına sahip olup bir atasözü birden fazla başlık altında incelenebilmiştir. Çalışmada başlıklara göre sınıflandırılan atasözlerindeki sıfat-fiillerin durum anlamı açısından taşıdığı anlam türleri ele alınmıştır. Böylelikle fiilimsi içerisinde yer alan sıfat-fiillerin anlam noktasındaki çeşitliliklerle olan bağlantısı tespit edilmiştir.

1. Algı Durumuna Karşılık Olanlar

Algı durumuna karşılık olan sıfat-fiiller, algılama ve fark etmeye dayalı anlamlar içermekte ve bu tür anlamları içeren fiil köklerinden meydana gelmektedir.

1. Ağustosta beyni **kaynamayanın**, zemheride kazanı kaynamaz. (Gündüzbey Yeşilyurt-Ml.)
2. Akara **kokara** bakma, çuvala girene bak. (Gündüzbey Yeşilyurt-Ml.)
3. Anadan **gören** sergen düzer, babadan **gören** saban düzer. (Çanlı Ayaş -Ank.)
4. **Bakacak** yüze sıçma (sıçılmaz), sıçacak yüze bakma (bakılmaz). (-Gaz.)
5. Dibi **görünmedik** göle batılmaz. (Zuday Taşova –Ama.)
6. Dibi **görünmedik** sudan geçilmez (suya dalınmaz, “girme”). (Çamışığı Divriği – Sv.; Gündüzbey Yeşilyurt-Ml.; Eğridir-Isp.; Yaka Dazkırı Af. Salman, Ketendere Akkuş –Or.; Avdan Çamlıdere –Ank.)
7. Dibi **görünmeyen** bardaktan (kaptan, gölden) su içme. (-Vn.; -Dy.; -Isp.; Dinar – Af.)
8. Dirgene **dayanamayan** porsuk harmana girmez. (İğneciler Mudurnu -Bo.)
9. Et **görmemiş** ciğere bayılır. (Varto –Mş.)
10. Gün **görenin** yıl **yaşayanındır**. (Değirmenci, Şerefiye Erfelek –Sn.)
11. İnsanın **başından geçen** hekimdir. (Mahmutören –Or.)
12. Kulağı **duymayanın** yüzü kızarmaz. (Bor –Nğ.)
13. Ölüm **düşlendiği** yere, düşün başladığı yere. (Silifke -İç.)
14. Söylenmedik söz yok, **iştilmedik** söz çok. (Bala -Ank.)
15. Söyler dil, **görür** göz, utanır yüz. (-Vn.)
16. **Tattıran** tatm’olur. (Bor- Nğ.)
17. Uğursuzun **gördüğü** süt, yoğurt olmaz. (Eğridir -Isp.)

2. Alışveriş Durumuna Karşılık Olanlar

Alışveriş durumuna karşılık olan sıfat-fiiller, herhangi bir unsurun para karşılığında veya para karşılığında olmaksızın alıp verilmesi durumunu ifade etmektedir. Bu başlık altında değerlendirilen toplam 8 adet atasözü olduğu görülmüştür.

1. **Alanla satan** bilir, kadınla (gelinle) yatan bilir. (Çepni Gemerek-Sv.; Gündüzbey Yeşilyurt-Ml.; -Sm.)
2. Kahpeyi **sattıran** surattır. (Fethiye –Mğ.)
3. Sürüyü **satan**, köpek istemez. (Anamas Eğridir -Isp.)

4. Tarla **satanla** karı boşayanın ahı geçmez. (Kayadibi Yeşilova -Brd.)
5. Tarla **satanla** karı boşayanın göğsünün kütültüsü geçmez. (-Brd.)
6. Tüfeğin vurmazı, karının **vermezi** olmaz. (Anamas Eğridir -İsp.; Kıvrısı Alanya Ant.)
7. Tüfengin vurmazı olmaz arkasında öz gerek, kadının **vermezi** olmaz istemeye yüz gerek. (-Nğ.)
8. Ucuz **satan**, tez satar. (-Tk.)

3.Canlı İhtiyacı Durumuna Karşılık Olanlar

Canlı ihtiyacı durumuna karşılık olan sıfat-fiiller, ihtiyaç durumunda kullanılan fiillerden meydana gelmiş olup bu sıfat-fiillerin yer aldığı atasözleri toplam 5 adettir.

1. Anasının kucağında **uyuyan** çocuğun yüreği yağlanır. (Peşman Daday -Ks.)
2. Çok **beslenen** eşekler, atlarla tepişir. (-İz.; -Mn.)
3. Gâvuru doyur da **sıçacağına** karışma. (Mudurnu -Bo.)
4. **Uyuyanın** ardına uyanık düşmesin. (-Nğ.)
5. **Uyuyanın** sırtına kar yağar. (Bor -Nğ.)

4.Davranış Durumuna Karşılık Olanlar

Davranış durumuna karşılık olan sıfat-fiiller, herhangi bir davranış, rol-model alma, davranışların neden olduğu ilişki gibi davranış durumuna dâhil olan fiillerden oluşmuştur.

1. **Acele eden** kancık kör doğurur. (Çırakman-Sm.)
2. **Acımış** eşek attan yüğrük olur. (Türkgözü Posof-Kr.)
3. Alanla satan bilir, kadınla (gelinle) **yatan** bilir. (Çepni Gemerek-Sv.; Gündüzbey Yeşilyurt-Ml.; -Sm.)
4. Allah **şaşırttığı** kulunu beygir gibi osurtur. (-Tr.)
5. Anayı kızıdan **ayıran** para. (-Gaz.)
6. Çirkinin var bir **sevdirecek** yeri, güzelin var bir **yerdirecek** yeri. (Kayadibi Yeşilova -Brd.)
7. Çok **görmüş** çoban oynatmış. (-Gaz.)
8. **Dalaba gelmiş** eşeğin gözü dışarıda olur. (Bayat Emirdağ -Af.)

9. Dil esen, baş esen, dildir **baş kesen**. (Mudurnu –Bo.)
10. **Doğru duran** hür yaşar (doğru durmayan zor yaşar). (Yenicearmutçuk Gediz – Kü.)
11. Dumansız baca, **çekişmedik** karı koca olmaz. (Alınca –Gr.)
12. **Elden yiyen** borkmuş, keseden yiyen çökmüş. (-Gaz.)
13. **Elden yiyen** yüzden utanır. (İğneciler Mudurnu –Bo.)
14. Elin **öldürdüğü** yılan, dirilir de sokar. (Üzümlü Gürmedere Fethiye –Mğ.)
15. **El uzatılan** yere dil uzatılmaz. (Alanya –Ant.; Davulkuyu Hekimhan –Ml.; Kuyucak –Ay.; Mudurnu –Bo.; Samlıköyü Pertek –Tn.)
16. Gizli **öğür alan** aşıkâra doğurur (buzağılar). (Yavuzköy Şavşat –Ar.; Beyceli Fatsa, Akkuş –Or.; Eğridir –İsp.)
17. **Götünü kiraya veren** elini karşı koymaz. (-Gaz.)
18. Hâl hâle malum, **hâlden anlamayan** zalim. (-Brd.)
19. Harasu hurasu, avradı **kıran** erkeğin kösesi. (Akçadağ –Ml.)
20. Harmanda **yüzü olmayanın** tarlada gözü olmaz. (Çayköy Niksar –To.)
21. **Hatır almadık** aş, ne karın ağrıtır ne baş. (Anamas Eğridir –İsp.)
22. Hırsız **çaldığı** bahçeyi bilir. (-Nğ.)
23. İt **yıldığı** yerden sıracı getirir. (-Nğ.)
24. Kadını **eve bağlayan** altın şıkırtısı değil beşik gıcırtsıdır. (Beyceli Fatsa –Or.)
25. **Kaşı kalkmazın**, “Gülüm” demeyle yüzü gülmez. (Bayat Emirdağ –Af.)
26. **Kılavuzu horoz olan**, kümeste geceler. (Mudurnu –Bo.)
27. Kocasından **yüzlü olan** düğünde, hocasından **yüzlü olan** oyunda belli olur. (Silifke –İç.)
28. Misafirin **umduğu** ev sahibine iki öğün olur. (-Caz.)
29. Pezevenkliğe yeni **başlayan** önce kendi kızını baştan çıkarır. (Bulancak -Gr.)
30. **Pişmiş aşı su katandan**, ağız üstü yatandan korkmalı. (Kuşunlu, Zahmettin Hekimhan -Ml.)
31. **Söylenmedik** söz yok, işitilmedik söz çok. (Bala -Ank.)
32. Söyler dil, görür göz, **utanır** yüz. (-Vn.)
33. Söyleyenden olma, **dinleyenden** ol. (-İz.)
34. Şaşı ile **oturan** sabaha kadar kör olur. (Silifke –İç.)
35. Tarla satanla karı **boşayanın** ahı geçmez. (Kayadibi Yeşilova -Brd.)

36. Tarla satanla karı **boşayanın** göğsünün kütültüsü geçmez. (-Brd.)
37. Yazın **yorulmayan**, kışın rahat edemez. (Kızılcaot Erfelek –Sn.; Büyük Zaim Susuz –Kr.)
38. **Yığanın** değil, yiyenindir. (-Vn.)
39. **Yorulmaz** diz, **utanmaz** yüz, tükenmez söz. (Kemaliye –Ezc.)

5. Değer Durumuna Karşılık Olanlar

Değer durumuna karşılık olan sıfat-fiiller, belirli bir değere sahip olma durumu ve söz konusu değerın geçerlilik durumu üzerine kurulmuştur. Bu başlıkta incelenen toplam 3 adet atasözü bulunmaktadır.

1. **Emek geçmeyen** malın kıymeti bilinmez. (Gündüzbey Yeşilyurt –Ml.)
2. **Geçmedik** akçe mal sahibine yakışır. (Çanılı Ayaş –Ank.)
3. **Geçmez** pul (akçe) sahibinindir. (-Ky.; -Vn.)

6. Değişim Durumuna Karşılık Olanlar

Değişim durumuna karşılık olan sıfat-fiiller, bir durumdan başka bir duruma geçmiş olan ve değişim göstermiş olan unsurları belirtmek üzere atasözlerinde yer almıştır. Değişim durumunu belirten sıfat-fiiller toplam 17 adet olup 14 adedi *-miş*, *-muş* sıfat-fiil ekleriyle kurulmuştur. Bu ekler daha çok fiilin değişim durumunu ifade etmektedir.

1. Arsız adama söz n’eylesin, **kokmuş** ete buz n’eylesin. (-Gaz.)
2. Arsız söz, **kokmuşa** tuz kâr (para) etmez. (Anamas Eğridir –İsp.; Gülnar –İç.)
3. Ateş **yanmış** oduna konar. (Ahlat Yusufeli-Ar.)
4. Atım **at olana** kadar istim fet olur. (Pazarören Pınarbaşı-Ky.)
5. **Bozulmuş** bağa deştivan (bekçi) istemez. (-Kn.; -Nğ.)
6. **Eskimedik** bez, gelin olmadık kız olmaz. (-Af.)
7. **İyi olacak** yaraya hekim karşı gelir. (-Nğ.)
8. **Kokmuş** et tuz istemez, kızmaz yüz söz istemez. (Yaka Dazkırı –Af.)
9. **Kokmuş** etin sineği Bağdat’tan gelir. (Gülbayır Niksar –To.)
10. Kötüye söz, **kokmuşa** tuz. (Serkeşgüvezi Fatsa, Ünye –Or.; Tirebolu –Gr.; Suşehri –Sv.; Niksar –To.)

11. **Olmuş** işin kötüsü olmaz. (-Gaz.)
12. **Pişmişte** cici var, pişecekte (pişmedikte) öcü (böcü) var. (Senirkent -İsp.; -Kn.)
13. **Sınamış** sınamak ahmaklık. (-Gaz.)
14. **Sınanmamış** atın arkasına geçme. (-Vn.; İkizdere -Rz.)
15. Tamarzıdan al, **dadanmışa** ver. (İrişli Bayburt Sarıkamış -Kr.)
16. Ucuz et **kokmuş** olur. (Tirebolu -Gr.)
17. **Yıkılan** ağaca balta vuran çok olur. (-Brd.)

7.Eğitim-Öğretim Durumuna Karşılık Olanlar

Eğitim-öğretim durumuna karşılık olan sıfat-fiiller *okut-* ve *okun-* fiil gövdelerinden oluşmaktadır. Bu başlıkta toplam 2 atasözü bulunmaktadır.

1. Hoca **okuttuğu** kadar, çoban güttüğü kadar. (Taşova –Ama.)
2. **Okunmadık** düğüne kel oğlan gider. (Çayköy Niksar –To.)

8.Farklı Olma Durumuna Karşılık Olanlar

Farklı olma durumuna karşılık olan sıfat-fiiller, farklılık ve değişik olma durumlarını içermektedir. Bu başlıkta toplam 1 adet atasözü bulunmaktadır.

- 1.Adı **başka olanın** tadı başka olur. (-Sm.)

9.Fiziksel Duruma Karşılık Olanlar

Fiziksel duruma karşılık olan sıfat-fiiller; fiziksel olarak var olan durumu belirtmekle birlikte o durumun tasvir edilmesini belirtmektedir. Bu başlıkta toplam 69 adet atasözü bulunmaktadır.

1. Ağustosta **yatanı** zemheride bögelek tutmuş. (Çayköy Niksar-To.)
2. Ağzı **yambıldayanın** sırtı gümbürder. (-Sm.; Ünye-Or.)
3. Allah **deldiği** boğazı aç koymaz. (-Gaz.; Kandıra-Kc.)
4. Arkası **yara olan** hayvan, karganın nereden geldiğini bilir. (Canik Mazgirt-Tn.)
5. Aslı **güzel olanın** sırtı kumaş istemez. (Polat Doğanşehir-Ml.)
6. Bir yıl **nadassız kalan**, iki yıl ekinsiz kalır. (Dinar köyleri-Af.)
7. Boynuzu **gözüne batmayan** danayla vuruş. (Küçükisa Zile –To.)
8. Çabuk **parlayan** çabuk söner. (Yukarı Bozkuyu Kadirli –Ada.; -Dy.; -İz.)
9. **Çakmadık** tabancayı belinde gezdirme. (Bala-Ank.)

10. Çayın **çağlamazından**, insanın söylemezinden korkmalı. (Çanılı Ayaş –Ank.)
11. **Çıkan** göz yerine girmez. (Bayat Emirdağ -Af.)
12. **Çöken** deve yer bulur. (Yukarı Bozkuyu Kadirli –Ada.; -Gaz.)
13. Çuval **kulplandığı** ile kalır. (Ermenek-Kn.)
14. Dek **duran** danayı canavar yemez. (Fethiye –Mğ.)
15. Derelinin ayağından **çıkan** çarık giyilmez. (Çanılı Ayaş –Ank.)
16. Diken **battığı** yerden çıkar. (-Mğ.; Silifke –İç.; Salman Akkuş –Or.)
17. Diken **battığı** yerden çıkarmalı. (-Gaz.)
18. Dil ile **düğümlenen** diş ile çözülmez. (Silifke –İç.)
19. **Dökülen** çanak yerini doldurmaz. (Yolboyu Susuz –Kr.)
20. **Dökülen** su, kabını doldurmaz. (Kandıra –Kc.)
21. **Dökülen** yağ yerini tutmaz. (Arapkir –Ml.)
22. Dur dur **durmuş** var, askerden gelmiş var, karısı ölmüş var. (-Tr.)
23. **Duran** su sel gibi akar. (Ereğli –Kn.)
24. **Düşen** ağaca balta (tekme) vuran çok olur. (Keban, Karakoçan –El.)
25. Düşünmeden **yatan**, üşenmeden kalkar. (Ömerşihlar Nallıhan –Ank.)
26. **Eğilen** baş kesilmez. (-İz.)
27. Elin ekmeği kanlıdır, **silebilen** yer. (Oğuz Acıpayam –Dz.)
28. Elinle **koparamadığını** dişinle kemir. (-Sm.)
29. Erkek eşeğin **arınmazı** olmaz. (Silifke –İç.; Yaka Dazkırı –Af.; Bahçe –Ada.)
30. Eşeğin **yattığı** küllüktür, insanın azdığı elliktir. (Ünye –Or.)
31. Evi **yapılmış**, bağı **dikilmiş** al. (-Gaz.)
32. **Giren** ay **çıkan** ay, üstümüzde duran ay. (-Vn.)
33. Gölge **düştüğü** yeri belli eder. (-İz.)
34. Gölgesine **oturacağın** ağacın dalını kesme. (Senirkent –İsp.)
35. **Gurbette** **taşa** **yaslanmayan**, evdeki hasırın (yastığın) kıymetini bilmez. (Mudurnu –Bo.; Gündüzbey Yeşilyurt –Ml.; Küre –Ks.)
36. **Hasta** **olanın** canı tez olur. (Pazarören Pınarbaşı –Ky.)
37. Hasta **yatan** ölmemiş, vadesi gelen ölmüş. (Karahüseyinli Alaçam –Sm.)
38. Hayvanı **gösteren** tıvardır. (Mahmutören-Or.)
39. İp **inceldiği** yerden kopar. (Karadere –Rz.)
40. Kabı ayrı **olanın** tadı ayrı olur. (Yeşilova –Brd.; Silifke –İç.)

41. Kahpeyi **gösteren** pusattır (musattır). (Eğridir –İsp.)
42. Karı **hasta olacağına** ben olsam, ben öleceğime karı ölse. (Safranbolu- Zn.)
43. Kaygısız **yattığı** gece komşusunun eşeği (ölür), kuyruksuz sığa doğurur. (-Gaz.)
44. Keçi **yattığı** yeri eşer. (Polat Doğanşehir –Ml.)
45. Keçiçe keçi, **yattığı** yeri iz eder. (Yastura Mesudiye –Ordu)
46. **Kesilmedik** karpuzla karar verilmez. (Güzelyurt Hekimhan –Ml.)
47. Kızı **güzel olanın** ayağı yukarıda olur. (Böğürtlen Sivrihisar –Es.)
48. Kuru ağacın gölgesinde **oturan** olmaz. (Fethiye –Mğ.)
49. Misafiri horoz **olanın** ambarında buğdayı kalkmaz. (Karadere Hekimhan –Ml.)
50. **Onmayacak** hasta yatağı bırakır da yastığa sıçarmış. (Miri Fatsa -Or.)
51. **Oturan** göt halı keser. (Gündüzbey Yeşilyurt -Ml.; -Gaz.)
52. **Oturan** karı oğlan doğurmaz. (Kızılcağaç Bucak -Brd.)
53. Önüne **yumarlandığın** taşı, yine önünde bulursun. (Demirkapı Susurluk -Ba.)
54. Pişmiş aşı su katandan, **ağız üstü yatandan** korkmalı. (Kurşunlu, Zahmettin Hekimhan -Ml.)
55. **Süprülmedik** eve bilinmedik (beklenmedik) misafir gelir. (-Gaz.)
56. Tedariksiz çeşmeye **oturan** büveli büveli taş arar. (-Gaz.)
57. Tek **durana** tekne kadar yer vermişler. (Güdül -Ank.)
58. Una (pirince) **dökülen** yağ araya gitmez. (Antakya -Hat.)
59. Una **dökülen** yağın zararı yok. (-Gaz.)
60. Vaktinde **eğilen** gür biter. (Büyük Zaim Susuz -Kr.)
61. Vızığa **eğilenin** beli tez bükülür. (Kozan -Ada.)
62. Yan **yatan** da yer, kıcını yırtan da. (Bor-Nğ.)
63. **Yatan** öküze saman olmaz (gem yok). (Salman Akkuş –Or.; Derekuşçulu Görele –Gr.; Davulkuyu Hekimhan –Ml.; Gündüzbey Yeşilyurt –Ml.; -Gaz.)
64. **Yatan** ölmez, yeten ölür. (-Tr.)
65. **Yatan** yaş yosun tutar. (Eğridir –İsp.)
66. Yiğidim yiğit olsun da, **yattığı** yer canım olsun. (Bor –Nğ.)
67. Yoğuncu **olan** öğüncek olur. (-Sm.)
68. Yurtta **kalan** dertte kalır. (Gürsü –Brs.)
69. Yuvan **ıssız kalacağına**, oğlun öksüz kalsın. (Senirkent –İsp.)

10.Fiziksel Değişim Durumuna Karşılık Olanlar

Fiziksel değişim durumuna karşılık olan sıfat-fiiller, fiziksel olarak bir değişime uğramış olan duruma işaret etmektedir. Bu başlıktaki atasözleri 20 adettir.

1. **Açılan** solar, ağlayan güler. (Silifke-İç.)
2. Ağaç **devrileceği** zaman (bütün) maymunlar kaçar. (Mudurnu-Bo., Erfelek-Sn.)
3. **Ağarmış** arpanın ömrü olmaz (az olur). (Çanılı Ayaş-Ank.)
4. **Batacak** ördek götün götün gider. (-Vn.)
5. **Batan** kayık yan gider. (Mahmutören-Or.)
6. **Batmış** kağnıyı koca öküz çıkarır. (Mudurnu –Bo.)
7. Bollukta dişin **kesmediğini**, yoklukta damak keser. (İlyasköy-Brd.)
8. Çiğ pişene kadar **pişmiş** cana geçer. (Çayköy Niksar –To.)
9. Çörek **kestiğini** kılıç kesmez. (Alican Iğdır –Kr.)
10. Ekinin **olmuşunu** derlerler. (-Brd.)
11. Ekmeğin **kestiğini** kılıç kesmez. (Suşehri –Sv.)
12. **Elenmiş** undan eşekbaşı çıkar. (Bigadiç –Ba.)
13. **Islanan** tilki yağmurdan korkmaz. (Gündüzbey Yeşilyurt –Ml.)
14. İt eniği kendir **kesen** olur. ((Bor –Nğ.)
15. **Kesilen** ağacın davası kolay görülür. (-Tr.)
16. **Kolu kırılan** çalışmış da gönlü kırılan çalışmamış. (-Ama.)
17. Ölecek karga **kırılacak** dala konar. (Mudurnu -Bo.; -Çkr.)
18. Parmağını **kesmeyen** acısını bilmez. (Niksar -To.)
19. Tez **kabaran** tez söner. (Gündüzbey Yeşilyurt -Ml.)
20. Vakitsiz **açılan** gül çabuk solar. (Bala -Ank.; Alucra -Gr.; Mudurnu -Bo.)
21. Yan yatan da yer, kışını **yırtan** da. (Bor-Nğ.)

11.Hareket Durumuna Karşılık Olanlar

Hareket durumuna karşılık olan sıfat-fiiller; belirli bir hareketi ya da aktiviteyi tasvir eden veya bu hareketten yoksun olma durumunu belirten fiil kök veya gövdelerinden meydana gelmektedir. Bu başlıkta 81 adet atasözü yer almaktadır.

1. **Akan** sudan korkma, durgun sudan kork. (Şamani Karakoçan-El; Mazgirt-Tn.)

2. **Akan** su haram kaldırmaz. (-Bt.)
3. **Akara** kokara bakma, çuvala girene bak. (Gündüzbey Yeşilyurt-Ml.)
4. **Akmayan** sudan kork. (Şekere-Hat.)
5. Alıcı kuş **dindiğinden** bellidir. (-Vn.)
6. Allah **uçamayan** kuluna alçacak dal verir. (Silifke-İç.)
7. Altına at **düşenin**, gönlüne murat düşer. (Tirebolu-Gr.)
8. Aşa **dökülen** yağ araya gitmez. (-Ada.)
9. Ateş **yandığı** yerde söner. (Silifke-İç.)
10. Az **yatan** avını tez bulur. (Ereğli-Kn.)
11. Baba mirası **yanan** mum gibidir. (Kocaözü, Hekimhan-Ml.; Yukarı Bozkuyu Kadirli-Ada.)
12. **Balta değmedik** çam, **yıkılmadık dam** olmaz. (Emirdağ-Af.)
13. Başağı **dik duran** buğdayın içi boştur. (Sakızcılar, Çal-Dz.)
14. **Başlanan** uçlanır. (-Gaz.; Pazarören Pınarbaşı-Ky.)
15. Biti **yakana**, Kürt'ü kapına yaklaştırma. (-Bt.)
16. **Caba verilen** eşeğin dişlerine bakılmaz. (İskeçe –Yunanistan)
17. **Çabalayan** öküz çifte çok gider. (Gündüzbey Yeşilyurt-Ml; -Vn; -Ky.)
18. **Çalışan** at püsküllü gezer. (Mansurlu Feke –Ada.; Mudurnu –Bo.)
19. **Çalışan** dağlar aşar, çalışmayan düz yolda şaşar. (-İz.)
20. **Çalışan** el bilinmez. (Taflanköyü –Sm.)
21. **Çalışan** el, tok karın üzerindedir. (Akşehir –Kn.)
22. **Çalışanın** yatanda hakkı vardır. (Küre –Ks.)
23. **Çalışan** kul mahrum kalmaz. (Taflanköyü –Sm.; Zile Mesudiye –Or.)
24. **Çalışmayan** ekmeği köpeğe vermiş, köpek yememiş. (Atikan-El.)
25. Çamura **düşenin** yağmurdan pervası olmaz. (-Tr.)
26. **Çırpınan** koyun mundar ölmez. (Botsa –Kn.)
27. Delinin **çalıştığı** akıllı içindir. (-Tr.)
28. Denize **dalan** bilir, güzeli seven bilir. (Ziyere-Ama.)
29. Denize **düşen** köpüğe sarılır. (Silifke –İç.)
30. Derler ki garibin bağına gün doğmaz, hâlbuki garibi günden başka **yakan** olmaz. (Germencik –Ay.)
31. Doluya **tutulan**, yağmurdan korkmaz. (-Bt.)

32. Donunu **bağlamayana** yiğit denmez. (Selleri Acıpayam –Dz.)
33. Dur dur durmuşu var, askerden **gelmişe** var, karısı ölmüşe var. (-Tr.)
34. Düşüne **giden** övünür, köyde **kalan** dövünür. (-Ada.)
35. Elin köpeğini **mankurlayanın** mankur elinde kalır. (Maçka –Tr.)
36. Er **yanan** kül, er evlenen döl bırakır. (Silifke –İç.)
37. Er **yanan** ocak küllü olur. (Alanya –Ant.; Silifke –İç.)
38. Eşeği **taşıyan** koduğunu da götürür. (Eldirek Fethiye –Mğ.)
39. Evinde **işleyen**in yüzü ağarır. (Gulaman Maden –El.)
40. Geçen yılın kuzusu şişektir, selamsız **geçen** eşektir. (Fandasköyü –İsp.)
41. **Gurbete çıkmayan** sıla kadri bilmez. (Gündüzbey Yeşilyurt –Ml.)
42. Hamama **giren** terler, güveyi giren eller. (-Sm.)
43. Harmana **giren** porsuk dirgene dayanır. (Ünye, Salman Akkuş –Or.; Gündüzbey Yeşilyurt –Ml.; Şavşat –Ar.; Baltalı Çıldır, Türkgözü, Posof –Kr.)
44. Harmana **giren** tozsuz çıkmaz. (Ünye –Or.)
45. Herkesin **doğradığı** ekmek kaşığına gelir. (Kuzköy Akkuş –Or.)
46. Işığını akşamdan erken **yakan**, sabaha çırasında yağ bulamaz. (Antakya –Hat.)
47. İğneyi **batıran** çuvaldızı da batırır. (Maden –El.)
48. İnsanı sevdiren huyu, bıçağı **kestiren** suyudur. (Bulancak –Gr.)
49. **İşlediğin** eleyse öğrendiğin kendine. (Oğuz Acıpayam –Dz.)
50. **İşleyen** demir ışıl, yatan öküz muşular. (Silifke –İç.)
51. **İşleyenden** al, becerene ver. (Hacı Ahmetler Sütçüler –İsp.)
52. **İşleyen** eşeğin boynu boncuklu olur. (-Gaz.)
53. **İşleyen** ışıldamış, **işlemeyen** muşuldamış. (Mudurnu –Bo.)
54. İyi demirin **ettiremediğini** (indiremediğini) zamp ettirir (indirir). (-Nğ.)
55. Kavak başında yel olur, **gurbete çıkan** del olur. (Yaka Dazkırı –Af.)
56. Kavurganın **yananı** çıtlar. (Suşehri –Sv.)
57. Kavurganın **yananı** sıçrar. (-Gaz.)
58. Kendi evine **çalışanın** yüzü, elin evine **çalışanın** gözü ağarmış. (Karadere Hekimhan –Ml.)
59. Koca öküz otluğun **yıkıldığı** gün doyar. (Mudurnu –Bo.)
60. **Konduk** yurda varmayınca **göçtük** yurdun kıymeti belli olmaz. (Silifke –İç.)
61. Kömüş **yıktığı** geçeği bilir. (Beyceli Fatsa –Or.)

62. Mahkemeye tek **giren** bıyığını burarak çıkar. (Emirdağ –Af.)
63. Memleketinden **çıkan** deli olur, başında kavak yeli olur. (-Isp.)
64. Olmadık şey olmaz, **çalışana** güçlük kalmaz. (Gündüzbey Yeşilyurt –Ml.)
65. Oyuna **giren** kol kaldırır. (Gündüzbey Yeşilyurt -Ml.; -El.)
66. Sohbeta sonra **varanın** değeri olur. (-Hak.; Merzifon -Ama.)
67. **Sürülecek** tarlan, söz tutmadık oğlun olsun. (Bayat Emirdağ –Af.)
68. Tilki **uzanamadığı** (ulaşamadığı) üzüme gök “Hevengim olsun” dermiş. (Bucak -Brd.; -Nğ.)
69. Toprağı **işleyen** altın bulur. (Ereğli, Doğanbey Beyşehir -Kn.)
70. Torluğunda **oynamadık** tay olmaz. (-Vn.)
71. **Tutulan** (eldeki) sakal yolunur. (-Gaz.)
72. Tüfeğin **vurmazı**, karının vermezi olmaz. (Anamas Eğridir -Isp.; Kıvrasıl Alanya -Ant.)
73. Tüfengin **vurmazı** olmaz arkasında öz gerek, kadının vermezi olmaz istemeye yüz gerek. (-Nğ.)
74. **Tükürülen** tükruk ağza alınmaz. (Bünyan -Ky.; Anamas Eğridir -Isp.)
75. **Uzun gidenin** ayağını keserler. (Kuyucak -Ay.)
76. **Yanan** soba kızarır, **yanmayan** soba bozarır. (Ereğli -Kn.)
77. **Yanan** yanacağı sever. (İskeçe-Yunanistan)
78. **Yenenle yanana** paha yetmez. (Bayat Emirdağ –Af.)
79. **Yıkılacak** değirmen çabuk döner. (Tirebolu –Gr.)
80. Yıkılan ağaca **balta vuran** çok olur. (-Brd.)
81. Zengine karşı **çalışan** derisini tuzlar. (Tarsus –İç.)

12.Hava Durumuna Karşılık Olanlar

Hava durumuna karşılık olan sıfat-fiiller, havada meydana gelen olayları belirten durumları aktarmak amacıyla kullanılan sıfat-fiillerden oluşmaktadır. Bu başlıkta toplam 6 adet atasözü bulunduğu görülmüştür.

1. Kar **yağdıyı** gün tozar. (Bor –Nğ.; -Gaz.; -Vn.)
2. Marttan sonra **yağan** durmaz, doğan ölmez. (Eğridir –Isp.)

3. **Yağan** durmaz, doğan ölmez. (Eğridir –İsp.)
4. **Yağan** yağmur **esen** yele yetmez. (-Gaz.)
5. **Yağar** yağmur, **eser** yel, yolcu günü. (-Ada.)
6. Zemheriden sonra **yağan** durmaz, doğan ölmez. (-İsp.)

13. Hayatta Kalma Durumuna Karşılık Olanlar

Hayatta kalma durumuna karşılık olan sıfat-fiiller; vefat etme ya da yaşama devam etme durumlarını içeren fiil kök veya gövdelerinden meydana gelmektedir. Bu başlıkta toplam 17 adet atasözünün olduğu görülmüştür.

1. Anası **ölen** kız, hanım; babası ölen oğlan, bey oldum sanır. (Silifke-İç.)
2. Babası **ölen**, ağa oldum sanır; annesi **ölen**, hanım oldum sanır. (-Ada.)
3. Babası **ölen**, bey oldum sanırmış. (Anamas Eğridir –İsp.)
4. Dur dur durmuşa var, askerden gelmişe var, karısı **ölmüşe** var. (-Tr.)
5. Dün **ölen**, dün gömülür. (Uluköy Dinar –Af.)
6. Gidenin yeri, **ölenin** eri. (-Vn.)
7. **Giden** ölmez, **yeten** ölür. (-Vn.)
8. **Giden** gelse mezardan deden gelir. (Çanlı –Ayaş Ank.; Eğridir –İsp.; Silifke –İç.)
9. Hasta yatan ölmemiş, **vadesi gelen** ölmüş. (Karahüseynli Alaçam –Sm.)
10. Hayf **ölene** olur. (-Gaz.)
11. Kabanın başucunda **öleceğine**, kibarın ayak ucunda öl. (Suşehri –Sv.)
12. Kalkanın yerini, **ölenin** avradını alırlar. (-Bt.)
13. Karpuz kabuğu ile **ölen** eşeğin ölümü sudan olur. (-Gaz.)
14. **Ölenin** erini, kalkanın yerini alırlar. (Silifke –İç.)
15. **Ölenin öldüğü** sararıp solduğu kalır. (Silifke –İç.)
16. **Ölen**, **kalan** da terbiyesiyle durur. (Ünye-Or.)
17. **Ölmüşün** malı ölmüş olur. (-Nğ.)

14. Kişilik Durumuna Karşılık Olanlar

Kişilik durumuna karşılık olan sıfat-fiiller; kişilik, huy ve karakter durumlarına işaret eden fiil kök veya gövdeleriyle birlikte ol- yardımcı fiilinin söz konusu

durumları içeren isim/lerle bir araya gelmesiyle meydana gelmektedir. Bu başlık altında toplam 21 adet atasözü bulunmaktadır.

1. Ağası **yiğit olanın** köpeği keskin olur. (-Nğ.)
2. Al, **görmüşün** kızını tutsun dolana dolana; al, **görmemişin** kızını tutsun ilene ilene. (Şıhlar Alanya-Ant.)
3. **Alışmadık** (alışkın olmayan) götte don (tuman) durmaz. (Kösten-Dz.; -Af.; Borcak Söğüt-Bil.; Serkeşgüvezi Fatsa, Salman Akkuş-Or.)
4. **Alışmış** göt taharet tutmaz. (-Çkr.)
5. **Arif olan** anlar, **horoz olan** banlar. (-Vn.)
6. Atı, avradı **yiğit olanla**, yolculuk edemezsin. (Merzifon-Ama.)
7. Boğazı **büyük olan** dost gönüllenenmez. (Osmaniye, Bahçe –Ada.)
8. Çayın çağlamazından, insanın **söylemezinden** korkmalı. (Çanılı Ayaş –Ank.)
9. **Dili selamet olanın** başı da selamet olur. (Gülveren Arpaçay –Kr.)
10. **Er olan** atı bulur atlanır, kılıç bulur kuşanır. (Silifke –İç.)
11. **Görmedikten** mal alma, ya düğünde ister ya bayramda. (Silifke –İç.)
12. **Görmemiş** görmüş, akıldan olmuş. (-Gaz.)
13. **Görmemişin** oğlu doğmuş, çekmiş taşacağını yolmuş. (Yavuz Şavşat –Ar.)
14. **Görmez** el cömert olur. (Alaşehir –Kn.)
15. **Gözü aç olanın** karnı tok olmaz. (Seslikaya Ardeşen –Rz.)
16. **Gözü aştan olanın** eli yaşta olmalı. (Boztepe Eynesil –Gr.)
17. Halayıktan **hanım olan** şehri yıkar sestene. (Taşdeğirmen Çıldır –Kr.)
18. **Hesabı pak (temiz) olanın** yüzü ak olur. (-Nğ.; Gündüzbey Yeşilyurt, Arapkir –Ml.; Bala –Ank.; Baskil –El.)
19. **Sözü tok olanın** kalbi pak olur. (Anamas Eğridir –Isp.)
20. Sürülecek tarlan, **söz tutmadık** oğlun olsun. (Bayat Emirdağ –Af.)
21. Yüzü **yumuşak olanın** donunun beygi kurumaz. (-Nğ.)

15.Konuşma/Söz Durumuna Karşılık Olanlar

Konuşma/söz durumuna karşılık olan sıfat-fiiller; bir sözü söyleme veya seslendirme durumlarını içermenin yanında bu durumu içeren fiil kök veya

gövdelerinden meydana gelmektedir. Bu başlık altında toplam 5 adet atasözü olduğu görülmüş ve 3'ünün -An sıfat-fiil ekiyle kurulduğu gözlenmiştir.

1. **Çağrılmayan** yere kedi ile köpek gider. (-Dy.; Mudurnu –Bo.; İslambeyli Pınarhisar –Krk.)
2. Her **okuyan** Molla Penah olmaz. (Alican Iğdır –Krk.)
3. **Söyleyenden** olma, dinleyenden ol. (-İz.)
4. **Söylenmedik** söz yok, işitilmedik söz çok. (Bala-Ank.)
5. **Söyler** dil, görür göz, utanır yüz. (-Vn.)

16.Medenî Hâl / Değişim Durumuna Karşılık Olanlar

Medenî hâl / değişim durumuna karşılık olan sıfat-fiiller; medenî hâl durumu veya bu durumda meydana gelen değişiklik durumlarını içermekle birlikte bu durumu içeren fiil kök ya da gövdelerinden veyahut kelime gruplarından oluşmaktadır. Bu başlıkta tespit edilen toplam 10 adet atasözü bulunmaktadır.

1. Avradı **boşayan** topuğuna bakmaz. (-Gaz.)
2. **Alınacak kız** ay görünür, evleri saray. (-Gaz.)
3. Dünyayı erken kalkanla, erken **evlenen** ütmüş. (Karadere, Davulkuyu Hekimhan –Ml.)
4. Erken **evlenenin** ocağı küllü olur. (Silifke –İç.)
5. Evde **kendi başını bağlayamayan** düğünde el başı bağlar. (-Nğ.)
6. **Evlenen**, doğurani kaçırmaz. (Ereğli –Kn.)
7. **Gelin olmayan** (kalmış) kızın vebali emmisi oğlunun boynuna. (-Gaz.)
8. Gizli **evlenen** aşikâr doğurur. (Davulkuyu Hekimhan –Ml.)
9. Kız **alan** gözle bakmasın, kulak ile işitsin. (-Gaz.)
10. Kız **gittiği**, oğlan bittiği yerde ekmek yer. (Çırakman –Sm.)

17.Mevcut Olup Olmama Durumuna Karşılık Olanlar

Mevcut olup olmama durumuna karşılık olan sıfat-fiiller; bir unsurun var olup olmama durumunu içeren fiil kök ve gövdelerinden veyahut bu durumu

doğrudan içeren fiillerden meydana gelmektedir. Bu başlık altında toplam 94 adet atasözü bulunmakta olup bu atasözlerinin görünüşleri şu şekildedir:

1. Ağaç **sevgisi olmayanda** evlat sevgisi olmaz. (Biga-Çkl.)
2. Ağzında **bal olan** arının, kuyruğunda iğnesi vardır. (-Kn.)
3. Ağzında **dili olmayanın** kediler başını oyar. (Arapkir-Ml.)
4. Ahırda **atı olan** yaya da gezer. (Ünye-Or.)
5. Akara kokara bakma, çuvala **girene** bak. (Gündüzbey Yeşilyurt-Ml.)
6. Allah **saklayanı** kurt yırtmaz. (-Vn.)
7. Altın **yitiren** altın bulmaz. (-Gaz.)
8. **Anası olmayanın** babası olmaz. (Yenice Tarsus-İç.; Şebinkarahisar-Gr.; -Nğ.)
9. Ata malı **olan** yerde, özün kazandığın haramdır. (Sivrihisar-Es.)
10. Atası **olmayanın** sahibi zor çıkar. (Karapınar-Kn.)
11. Attan **kalanı** öküze dökerler. (Silifke-İç.; -Kn.)
12. Avgun **olan** yerde ekin olmaz. (Oğul-Ks.)
13. Babadan **kalan** malın kıymeti bilinmez. (Gündüzbey Yeşilyurt-Ml.)
14. Babasından dam **kalan** merteğini içinde bitmiş sanır. (Silifke-İç.)
15. Bağ **olmayan** kişi, martaval dinlemek işi. (Gündüzbey-Yeşilyurt-Ml.)
16. Baldızı **olanın** karısı ölmezmiş. (Mansurlu Feke-Ada.)
17. Balı **olandan** pekmez esirgenmez. (-Sn.)
18. Başkasından damı **kalan**, direğini kendi dikti sanır. (Şıhlar Alanya-Ant.)
19. Başlar arasında **olmayan** baş, taşlar arasında olsun. (-Hak.)
20. Beyde **bulunmayan** elde bulunur, elde **bulunmayan** beyde bulunur. (-Ada.)
21. Beyde **bulunmayan**, elde neler var. (-Gaz.)
22. Beyden **gelen** bey sayılır. (-Gaz.)
23. Bir evde iki kız **olacağına** dağda domuz olsun. (Bayat Emirdağ -Af.)
24. Çamur **olmayan** yerde hamur olmaz. (Çanılı Ayaş -Ank.)
25. Çiçek **olan** yerde bal da olur. (Soğucak Erfelek -Sn.; -Gr.)
26. Çok dostu **olanın** hiç dostu yoktur. (Yavuz Şavşat -Ar.)
27. Çöreginde çiği **olan** alınır. (Cürün- Sv.)
28. Dağda atı **olan** evde yorulmaz. (-Ada.)
29. Darı kadar eri **olanın** dağ kadar yeri olur. (Bor-Nğ.)

30. Deli **olacağına** delik olsun. (Eğridir –İsp.)
31. Delisi **olan** derdini çeker. (Silifke –İç.)
32. Dert **saklayanda** kalır. (Çayköy Niksar –To.)
33. Devesi **olanın** kapısı yüksek (büyük) olur. (Ağın –El.; Bala –Ank.; Eğridir –İsp.)
34. Devesi **olmayan** devlet görmez. (Cire Eğridir –İsp.)
35. Dilinde **olanın** dilçeyinde de olur. (Selim, Taşburun Iğdır, Hingirik –Kr.)
36. Dirlik **olmayan** yerde varlık olmaz. (-Dy.)
37. Dışında **olan** tırnağında gösterir. (-Vn.)
38. Duman **olan** yerde, doğan olur. (Eğridir –İsp.)
39. Dünya kadar malın **olacağına** kuruş kadar kelin olsun. (Yukarı Bozkuyu Kadirli –Ada.)
40. Düşmanı **olmayanın** arkadaşı da yoktur. (-Sm.)
41. Efkârı **olmayanın** arz-ı amı ekmek. (-Gaz.)
42. Elde **bulunan** beyde bulunmaz. (Eğridir –İsp.; -Gaz.; Merzifon –Ama.; -Tr.)
43. **Elden çıkan** ele girmez. (Göbekviran Gürün –Sv.; Silifke –İç.)
44. Elden **kalan** elli gün kalır. (Beyceli Fatsa-Or.; Tirebolu –Gr.; Yukarıgerfi Terme –Sm.)
45. Elde **olanı** bende de var deme. (-Brd. ve çevresi)
46. Elin dar **olacağına** evin dar olsun. (Eğridir –İsp.; -Brd. ve çevresi)
47. Eli **olmayanın** dili olmaz. (Yukarı Bozkuyu Kadirli –Ada.)
48. El **olmayan** yere ger olmaz. (-Mğ.)
49. Evde atı **olan** dağda yorulmaz. (Silifke –İç.)
50. Evinde ölüsü olan bir defa, delisi **olan** her vakit ağlarmış. (Boztepe Eynesil –Gr.)
51. **Gizlenecek** gelindedir. (Silifke –İç.)
52. Götünün **olmadığı** yere başını sokma. (Silifke –İç.)
53. Götü **olan** osurur, kapısı olan basırır. (-Gaz.)
54. **Gözü olmayan** özü, **ağızı olmayanın** sözü olmaz. (Ereğli –Kn.)
55. Harmanda işi **olmayanın** sofrada yüzü olmaz. (Salman Akkuş –Or.)
56. Harmanı **olmayanın** dermanı olmaz. (-Brd.)
57. İğnesi **düşen** (iğne yitiren) yere bakar. (Silifke –İç.)
58. İstanbul’da darısı **olanın** İzmir’de karısı olmaz. (Anamas Eğridir –İsp.)
59. İş **olmayan** şeytan kuyruğu ile oynamış. (Mudurnu –Bo.)

60. Kabı **olmayanın** kazancı olmaz. (Silifke –İç.)
61. Kaçan kurtulur, **kalan** harmanı döver. (Silifke –İç.)
62. Karısı **olmayana** karı dövmek kolay olur. (Eğridir –İsp.)
63. **Kaybolan** bıçağın sapı altın olur. (Silifke –İç.)
64. Kazanda **olan** kepçede çıkar. (Bayat Emirdağ –Af.)
65. Kızı **olan** tez kocar. (-İz.)
66. Közü **olmayanın** kömürü olmaz. (Hekimhan –Ml.)
67. Leşin **bulunduğu** yerde karga da bulunur. (Mansurlu Feke –Ada.; Mudurnu –Bo.)
68. Malı **olan** gözünün teki ile uyur. (Bulancak –Gr.)
69. Malı **olana**: “Belli bes” derler, malı **olmayana**: “Sesi kes” derler. (Yukarı Bozkuyu Kadirli –Ada.)
70. Malı **olmayanın** dostu olmaz. (Carhik Pertek –Tn.; Baskil –El.)
71. Maşa kadar eri **olanın**, paşa kadar hatırı olur. (Boğazlayan –Yz.)
72. Maşa kadar kocası **olan**, paşa kadar hüküm sürer. (-Sm.)
73. Maşa kadar oğlu **olanın**, paşa kadar yeri olur. (-Sv.)
74. Odun **olan** yerde tezek yakılmaz. (Eğridir –İsp.)
75. Oğlan **olduğu** yere, gelin geldiği yere. (Silifke –İç.)
76. **Olanda** hat hat, **olmayanda** aç yat. (-Vn.)
77. **Olan** el titrememiş. (-Sm.)
78. Olukta **olmayan** çarkanada çıkar. (Karacaviran Seydişehir -Kn.)
79. Öküzü **olmayan** akşamdan koşar. (Maçka -Tr.)
80. Ölüsü **olan** bir (üç) gün ağlar, delisi **olan** her gün ağlar. (Arapkir -Ml.; Yavuz Şavşat-Ar.; -Gaz.; Gündüzbey Yeşilyurt -Ml.; Baskil -Sm.)
81. Ölüsü **olan** gülmüş de, delisi **olan** gülmemiş. (-Nğ.)
82. Parası **olan** bulgur kaynatır, parası **olmayan** bıyık oynatır. (Mudurnu -Bo.; -Ank.)
83. Parası **olanın** balı Bağdat’tan gelir. (-Gaz.)
84. Parası **olan** kâ yer, durur durur dâ der. (-Sm.; Ünye-Or.)
85. Sütünde **olan** tırnağında getirir. (Çepni Gemerek -Sv.)
86. Tarlada izi **olmayanın** yemekte (harmanda) yüzü (gözü) olmaz. (Akçadağ, Arapkir -Ml.; Yeşilova Aksaray -Nğ.; Ketendere Akkuş, Yastura Mesudiye-Or.; -

- Tn.; -Af., Lapseki -Çkl.; Çırakman, Çınaralan -Sm.; Ereğli -Kn.; Mihalıççık -Es.; Ersizfer Küre -Kn.; Delice -Ank.; Kıvrasıl Alanya -Ant.)
87. Terzinin dikişi kötü, ayıbını **örten** ütü. (-Gaz.; Kayadibi Şavşat-Ar.; Bulancak-Gr.)
88. Testi kadar kovaşı **olanın** kuyu kadar yeri olur. (-Nğ.)
89. Tosbağayı atmışlar: “Bu bağ **olacağına**, o bağ olsun” demiş. (-Nğ.)
90. Ucu **bulunmayan** yumak olmaz. (Yukarı Bozkuyu Kadirli -Ada.)
91. Unun çok **olacağına** ünün çok olsun. (Yukarı Bozkuyu Kadirli -Ada.)
92. Üzerinde kötülük **olmayandan** iyilik bekleme. (Demirkapı Susurluk -Ba.)
93. Yayılda karısı **olanın** sahilde darısı olmaz. (Kıvrasıl Alanya -Ant.)
94. **Yitiren** koynunda arar. (-Tr.)

18.Meydana Gelme/Oluşum Durumuna Karşılık Olanlar

Meydana gelme/oluşum durumuna karşılık olan sıfat-fiiller; bir olayın ya da bir eylemin meydana gelmesi, oluşması ve yaşanması durumlarını içermektedir. Bu başlık altında toplam 13 adet atasözünün olduğu gözlenmiştir.

1. Bağın **dikilmiş**i, evin **yapılmış**i. (Kandıra-Kc.)
2. Bahtı **açılan** pazara güyemez. (-Ada.)
3. Beşikte **giren**, mezarda çıkar. (-Tr.)
4. Beş **para giren** ev yıkılmaz (yılmamış). (-Gaz.)
5. Dört duvarı sır **yaratmış** içinde çeken bilir. (Bor -Nğ.)
6. Gelin **girmedik** ev olur, ölüm **girmedik** ev olmaz. (-Vn.; Ilgın -Kn.; Akseki -Ant.; -Sm.)
7. Körden, savaktan, meyvesi **bitmedik** kavaktan sakın. (Ereğli -Kn.)
8. **Olmadık** yok, duyulmadık çok. (-Ada.)
9. **Olmayacak** oğlan, **bitmeyecek** tarlaya tohum eker. (Sakızcılar Çal -Dz.)
10. Ölüm düşlendiği yere, düğün **başlandığı** yere. (Silifke -İç.)
11. Süt **veren** ineğin memesi kesilmez. (Gürün -Sv.)
12. Şeyhi şeyh **eden** müritleridir. (-Nğ.)
13. Yağan durmaz, **doğan** ölmez. (Eğridir -Isp.)

19.Nicelik/Derece/Boyut Durumuna Karşılık Olanlar

Nicelik/derece/boyut durumuna karşılık olan sıfat-fiiller; bir unsurun miktar derecesinin veya sahip olduğu özelliğin nicelik durumuna işaret etmektedir. Bu başlık altında incelenen toplam 11 adet atasözü bulunmaktadır.

1. Adamın **çok olduğu** yerde okla bunluk olmaz. (-Ada.)
2. Ağacı **çok olan** yerde kıtlık olmaz. (Yenice Tarsus-İç.)
3. Ağası **kuvvetli olanın** iti (baltası) keskin olur. (-Vn.)
4. Ayağı yere **yakın olandan** kork. (Acıpayam-Dz.)
5. Ciğerine **yakın olan**, ahretine uzak olur. (Arapkir-Ml.)
6. Eli **uzun olanın** dili kısa olur. (Silifke -İç.)
7. Gönlün **sığıdığı** yere köy sığar. (Anamas Eğridir -İsp.; Bor -Nğ.)
8. Kirazın **çok olduğu** yere sepetsiz git. (İskeçe -Yunanistan)
9. Koyunu **çok olan** korkusunu geniş etmeli. (Silifke -İç.)
10. Parası **çok olanın** yarası da çok olur. (Mudurnu -Bo.)
11. Yorulmaz diz, utanmaz yüz, **tükenmez** söz. (Kemaliye -Ezc.)

20.Psikolojik Duruma Karşılık Olanlar

Psikolojik duruma karşılık olan sıfat-fiiller; insanın içerisinde bulunduğu psikolojik durumu ve ruh hâlini belirten fiil kök veya gövdelerinden, ol- yardımcı fiiliyle bu durumu belirten isimlerin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bu başlık altında toplam 29 adet atasözü bulunmaktadır.

1. Adamın **başı büyük olana** kadar yaşı büyük olsun. (-Vn.)
2. Arı **kahrı çekmeyen** balın kahrını ne bilsin. (Kocaözü Hekimhan-Ml.)
3. **Başı bunlu olanın**, malı ucuz olur. (Eğridir -İsp.)
4. Başı **büyük olan** devlet, ayağı **büyük olan** mihnet. (Gündüzbey Yeşilyurt-Ml.)
5. **Başına gelen** banakçıdır. (-Sn.)
6. **Başına gelmeyen** hoşuna gelir. (-Ky.; Ereğli -Kn.)
7. **Cin tutmuşa** muska yeter, sevdalıyı asarlar. (-Gaz.)
8. **Daralan** darda kalmaz. (Ketendere Akkuş -Or.)
9. Darlığa **düşen** yalvarır. (Zahmettin Hekimhan -Ml.)
10. **Derdi çeken** bilir, ağrıyı içen bilir. (-Vn.)

11. Derdinde **olmayan** deveyi görmez. (-Nğ.)
12. Dolu güğüm gümlemez, dertsiz **olan** inlemez. (Mihaliççık –Es.)
13. **Düşene** yol gösteren çok olur. (Gülнар-İç.)
14. **Düşen** insan arkadaş arar. (Mudurnu –Bo.)
15. **Düşen** öküze bıçak çeken çok olur. (-Bt.)
16. **Düştüğün** yerden bir avuç toprakla kalk. (Yeşilyurt Mahmudiye –Es.)
17. Elle (ayakla) **düşen** kalkar, dille düşen kalkmaz. (Varto –Mş.)
18. **El sillesi yemeyen**, kendi sillesini nebi sanır. (-Nğ.)
19. Er, **düştüğü** yerden kalkar. (Gündüzbey Yeşilyurt –Ml.)
20. **Gencin yumruğunu yiyeceğine** ihtiyarın kuyruğunu ye. (Silifke –İç.)
21. **Gönlünü yüce tutan** erde devlet olmaz. (Silifke –İç.)
22. Götüne **ümidi olmayan**, yol üstünde durmaz. (Eğridir –İsp.)
23. **Gününde olmayan** yılında olmaz. (-Gaz.)
24. Herkes **düştüğü** yerden kalkar. (-Nğ.)
25. Kendi **düşen** kendi kalkar. (Bor –Nğ.)
26. Kolu kırılan çalışmış da **gönlü kırılan** çalışmamış. (-Ama.)
27. Umut **kalacağına** emek kalsın. (Çırakman-Sm.)
28. Ümidin **kalacağına** emeğin kalsın. (-İsp.)
29. Yiğit **düştüğü** yerden kalkar. (Hacıilyas Koyulhisar –Sv.)

21.Sahip Olma Durumuna Karşılık Olanlar

Sahip olma durumuna karşılık olan sıfat-fiiller; herhangi bir unsura sahip olma ve onu kazanma durumuna işaret etmektedir. Bu başlık altında yer alan toplam 9 adet atasözü bulunmakta, bu atasözlerinin görünüşleri şu şekildedir:

1. Ata malı olan yerde, özün **kazandığın** haramdır. (Sivrihisar-Es.)
2. Atlı atının eğerin **olana** dek, yayan varır. (Ziyere-Ama.)
3. Ekmek **kazanmayan** ekmeğin kıymetini bilmez. (Gündüzbey Yeşilyurt –Ml.)
4. Eşeğinden **alamayan** halatından alır. (Eğridir –İsp.)
5. **Kazanan** kazan kaynatır, **kazanmayan** bıyık oynatır. (Ereğli –Kn.)
6. Kelin **kazandığı**, başının ziftine yetmez. (-Nğ.)
7. Kız gittiği, oğlan **bittiği** yerde ekmek yer. (Çırakman –Sm.)
8. Zor **kazanan** ter döker. (Ünye –Or.)

9. Züğürt **alamadığını** bağışlar. (-Sm.)

22.Ses Durumuna Karşılık Olanlar

Ses durumuna karşılık olan sıfat-fiiller; bir ses durumunu içeren fiil kökünden veya gövdesinden meydana gelmektedir. Bu başlık altında toplam 2 adet atasözü gözlenmekte olup bu atasözleri şöyledir:

1. Aygırı **kişneten** taşaktır. (Serkeşgüvezi Fatsa-Or.)
2. Keklik ile kadının **gıydaladığına** aldanma. (Bayat Emirdağ –Af.)

23.Sıralama Durumuna Karşılık Olanlar

Sıralama durumuna karşılık olan sıfat-fiiller; bir sıralama durumunu içermekte ve bu sıfat-fiillerin yer aldığı atasözleri toplam 2 adettir.

1. **Arda kalan**, derde kalır. (Anamas Eğridir-Isp.; Darıveren Acıpayam-Dz.)
2. **Arkaya kalan** erteye kalır. (-Ba.)

24.Temas/Yakınlık Durumuna Karşılık Olanlar

Temas/yakınlık durumuna karşılık olan sıfat-fiiller; bir unsura olan yakınlık, yaklaşma ve temas etme durumlarını içermektedir. Bu başlıkta incelenen toplam 12 adet atasözü yer almaktadır.

1. Ağzı kana **değen** kurt daha (da) çok azar. (Canik Mazgirt-Tn.)
2. Arslan yanında **duran** paysız kalmaz. (-Gaz.)
3. Dirgene **yanaşmayan** (dayanmayan) porsuk, harman kıyısına yanaşmaz (harmana girmez). (Taşova –Ama.; Avdan Çamlidere –Ank.)
4. Ele **değen** kayaya değer. (Gürün –Sv.)
5. Ele **değen** saman çuvalına değer. (Boğazlıyan –Yz.; -Ky.)
6. Ele **karışan** yere karışır. (-Sm.)
7. **Ellenmeyen** elli gün kalır. (-Ada.)
8. Hızır diye **yapıştığın** hınzır olur. (Silifke –İç.)
9. **İlişene** girirler. (-Vn.)
10. Köpeğin kuyruğuna **yapışan** çöp yığınının gider. (Seslikaya Ardeşen –Rz.)
11. Sana **değmeyen** kuldan uzak dur. (-Kr.)

12. Yel **değmedik** dal olmaz. (Gündüzbey Yeşilyurt –Ml.)

25.Uygunluk Durumuna Karşılık Olanlar

Uygunluk durumuna karşılık olan sıfat-fiiller; bir olayın veya unsurun uygunluk, doğruluk ya da mümkünlük durumunu belirtmektedir. Uygunluk durumuna karşılık olan sıfat-fiillerin bulunduğu atasözleri toplam 6 adet olmaktadır.

1. **Boyuna düşmeyen** kaftan eskir sürünü sürünü, **yerine düşmeyen** gelin ağlar yerini yerini. (Bor –Nğ.)
2. **Denk duranın** dengi devrilmez. (Oguz Acıpayam-Dz.)
3. Elin dengine **denk durmayan** dengi dişinle kaldır. (Yukarı Bozkuyu Kadırlı –Ada.)
4. **Haksız olan** kendi saçığından (damından) düşer. (-Hak.)
5. **Olmadık** şey olmaz, çalışana güçlük kalmaz. (Gündüzbey Yeşilyurt –Ml.)
6. Yerini **bulmayan** güzel, yerini yerini gezer. (Çayköyü Niksar –To.)

26.Üstünlük Durumuna Karşılık Olanlar

Üstünlük durumuna karşılık olan sıfat-fiiller; bir olay karşısında üstün veya galip olma durumunu içeren fiil köklerinden meydana gelmektedir. İncelenen atasözleri toplam 3 adettir.

1. Dudakta **yenen** yanakta öğünür. (-Ba.; -Nğ.)
2. Safa ile **yenen** cefa ile kazanılır. (-İz.)
3. **Üste gelen** üsteler, evi barkı desteler; alttaki ya ölür ya hastalar. (-Vn.)

27.Yetenek/Güç Durumuna Karşılık Olanlar

Yetenek/güç durumuna karşılık olan sıfat-fiiller; bir eylemi yerine getirebilme veya bir eylemde başarılı olma durumlarını içermekte olup 8 adettir.

1. **Başaran** bal yer, **başaramayan** yal yer. (Silifke-İç.)
2. **Elinden gelen** başara, kötünün gözü yaşara. (-Gaz.)
3. **Elinden gelmeyen** dilinden gelir. (-Nğ.)
4. Eşeğe **gücü yetmeyen** kürkünü çalar. (-Hat.)
5. Gededen beyliğe **yeten**, elin kadrini ne bilir. (Alican Iğdır –Kr.)
6. İşleyenden al, **becerene** ver. (Hacı Ahmetler Sütçüler –İsp.)
7. Tilki **erişemediği** üzüme “Hevengim olsun” demiş. (Gündüzbey Yeşilyurt -Ml.)

8. **Yetene** yeterler, **yetmeyene** taş atarlar. (-Vn.)

28.Zaman Durumuna Karşılık Olanlar

Zaman durumuna karşılık olan sıfat-fiiller; herhangi bir zaman durumunu içermekte ve bu sıfat-fiillerin yer aldığı atasözleri toplam 13 adettir.

1. **Akşamdan kalan** aş (çorba), ağız (kişinin ağzını) yakmaz. (Fandas-Isp.; Keşköyü Ayancık-Sn.)
2. **Bulduk sıra** bunama. (-Kn.)
3. **Dönen** günler geri gelmez. (-Sm.)
4. Eceli **dolan** (gelen) yılan, yol üstünde yatar. (Şamani Karakoçan –El.; Ünye –Or.)
5. Eceli **gelen** keçi, çobanın değneğini yalar. (İğneciler Mudurnu –Bo.)
6. Eceli **gelen** keçi, çobanın ekmeğini yer. (-Bt.)
7. Eceli **gelmeyeni** taşla bastırsan yine ölmez. (Eğridir –Isp.)
8. Finez, **geçen** yıl da verdi biraz. (-Nğ.)
9. **Geçen** yılın kuzusu şişektir, selamsız geçen eşektir. (Fandasköyü –Isp.)
10. **Geçmiş** harman sivrulmaz. (Davulkuyu Hekimhan –Ml.)
11. **Geçmiş** yağmura kepenekle koşma. (Çobanlar Akyazı –Sk.)
12. Gün **bulduğunu** götürür. (Taraşçı Seydişehir –Kn.)
13. Sabaha **kalan** davadan korkmaz. (-Gaz.)

29.Zihinsel Duruma Karşılık Olanlar

Zihinsel duruma karşılık olan sıfat-fiiller; zihinle ilgili bir süreçten geçen eylemin durumunu belirtmekte ve toplam 5 adettir.

1. **Aklı başında olan**, eşeğini dağdan taştan indirir. (Emirdağ-Af.)
2. **Aklı başında olmayanın** evinde aşı olmaz. (Senirkent-Isp.)
3. **Aklı yetmeyenin** devesini gütme. (Yukarı Bozkuyu Kadirli-Ada.)
4. **Aranan** yere erinme, **aranmayan** yere görünme. (Tatalit Çıldır-Kr.)
5. Süprülmedik eve **bilinmedik** (beklenmedik) misafir gelir. (-Gaz.)

3. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada bölge ağızlarında yer alan atasözleri içerisindeki durum bildiren sıfat-fiil yapıları incelenmiştir. Sıfat-fiil yapıları, durum anlamı içerisinde 29 başlık altında ele alınmış ve içerdiği anlama göre tasnif edilmiştir. Sıfat-fiil yapıları, cümle içerisinde belirli morfolojik işlevlere sahiptir. Bunun yanında her bir sıfat-fiil, zihinde uyandırdığı çağrışımsal yönleriyle anlam yönüyle ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla sıfat-fiillerin meydana geldiği fiil kök veya gövdeleri aynı zamanda semantik bir karşılığı da belirtmektedir. Bu çalışmada ise genel çerçevede durum sonrasında ise durumun çeşitli biçimlerdeki yönleri başlıklandırılmıştır. En fazla sıfat-fiilin kullanıldığı sayı 94 olup mevcut olup olmama durumuna karşılık olanlar başlığına aittir. Bu sayının fazla olmasında ol-fiilinin isim ile birlikte kullanılıp sıfat-fil eki ile bütünleşmesinin etkisi vardır. İncelenen atasözlerindeki sıfat-fiil yapıları, karşıladığı anlama göre aldığı ek türlerinin şekillendiği görülmüştür. Örneğin; değişim durumuna karşılık olan 17 adet sıfat-fiilin 14 adedi *-mİş*, *-mUş* sıfat-fiil ekleriyle oluşmuştur. Bu ekler, anlam olarak değişim durumunun belirginleşmesini sağlayarak sıfat-fiilin morfolojik yapısını etkilemiştir. Fiziksel duruma karşılık olan sıfat-fiiller içerisinde *isim+yardımcı fiil+sıfat-fiil eki* diziliminin olduğu örneklerin olduğu görülmüştür. *Hasta olacağına, güzel olanın, ıssız kalacağına* gibi.

-An sıfat-fiil ekinin bir kişiye veya işi gerçekleştirene işaret ederek o işi gerçekleştiren olduğuna vurgu yaptığı görülmektedir. Gerçekleştirilen iş ise eylemin bildirdiği durum anlamının türü ile doğrudan bağlantılıdır.

Dirgene **dayanamayan**, ...

Kulağı **duymayanın**...

Alanla satan bilir,...

Anasının kucağında **uyuyan**...

ayıran para...

Yıkılan ağaca...

Ağustosta yatani...

Bu bağlantı daha çok kişilik durumuna karşılık olan sıfat-fiiller içerisinde fark edilmektedir. Bu başlık içerisindeki sıfat-fiillerin 21 tanesinden 11 tanesi bu şekilde kurulmuş ve o kişiliğin sahibine anlam olarak temas etmiştir. Bu noktada sıfat-fiil ile anlam ilişkisinin çok yakın olduğu görülmektedir.

Ağası yiğit olanın...

Er olan...

Sözü tok olanın...

Mevcut olup olmama durumuna karşılık olan sıfat-fiillerin yer aldığı atasözlerinin 94 tanesinden 78 tanesinde mevcut olma durumu anlamı, *isim+ol- fiili+sıfat-fiil eki* olarak sağlanmıştır. Kalan kısımda yer alan sıfat-fiillerde ise doğrudan ve fiilin kendi anlamı içerisinde mevcut olup olmama anlamı verilmiştir.

Nicelik/derece/boyut durumuna karşılık olan sıfat-fiillerin bulunduğu atasözlerinde nicelik/derece/boyut anlamı 11 atasözü içerisinde 9 tanesi *miktar adı/nicelik adı+ol-* fiili diziliminde kurulmuştur. Diğer 2 tanesi *sığ-* ve *tüken-* fiillerinden oluşmakta olup nicelik/derece/boyut anlamı doğrudan aktarılmıştır. Çalışmada sıfat-fiillerin fiilin anlamını ve bildirdiği çağrışıma etkilediği açık bir şekilde görülmektedir. Bu noktada durum anlamının temas ettiği diğer anlam çeşitlerinde sıfat-fiil eklerinin bu anlama etki ettiği tespit edilmiştir.

Etik Kurul Kararı:

Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aça, M. (2013). "Kırım Tatar Atasözlerinin Toplum Hayatının İşleyiş Kurallarını Öğretme ve Hatırlatma İşlevi." *Milli Folklor*, 100: 120-133.
- Aksoy, Ö. A. (1971). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü 1*. Ankara: TDK Yayınları.
- Albayrak, N. (2009). *Türkiye Türkçesinde atasözleri*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Deny, J. (2912). *Türk Dil Bilgisi Çev., Ali Ulvi Elöve*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Ergin, M. (2019). *Edebiyat ve eğitim fakültelerinin Türk dili ve edebiyatı bölümleri için Türk dil bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Gencan, T. N. (1978). *Dilbilgisi*. Kanaat Yayınları: İstanbul.
- Gülensoy, T. (1975). "Türk Dünyası Atasözlerinin Anlam Yönünden Benzerlikleri Üzerine Notlar." *TFAY-Belleten*, 1974: 93-101.
- Hatipoğlu V. (1964). "Atasözleri ve Deyimler." *Türk Dili*, XIII(152): 468-471.
- Hirik, E. (2017). "Türk Dünyası Atasözlerinde Sayılar ve Anlam Alanları." *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(1): 223-241.
- Kaçalin, M. (2016). *Bölge ağızlarında atasözleri ve deyimler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Koç, F. (2024). *Türk Atasözlerinin Sebep-Sonuç İlişkisi Açısından İncelenmesi. XVI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu 24-26 Ekim 2024 Şanlıurfa Harran Üniversitesi Bildiri Kitabı*, Ankara: Asos Yayınevi.
- Korkmaz, Z. (2003). *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Türk, O. (2019). "Kültürel Miras Olarak Hayvanların Atasözlerimize Kattıkları Anlam Üzerine Bir Değerlendirme." *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 44: 320-334.
- Üstünova, K. (1999). "Cümle Çözümlemelerinde Yüzey yapı-Derin Yapı İlişkileri." *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi*, 563: 398-406.

Zengin, E. (2017). "Türkçedeki Fiilimsi Yapılara Sentaktik Yaklaşımın Yabancı Dil Almanca'nın Öğretimindeki Yeri ve Önemi." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(48): 152-159.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

As the semantic dimension of the proverbs, each has a unique morphological feature. Although there are many proverbs established with various structures, these structures are reflected in the understanding. It is seen that adjective-verb structures are included in the proverbs. These structures also affect the dimension of meaning that the proverb wants to emphasize. The meaning relationships of adjective-verb groups in the syntax with other words are also manifested in the proverb structure. The fact that these elements in the structure of the sentence have meaning impressive and meaningful significant feature deepens the content that the proverbs want to emphasize.

Proverbs are language units that reflect the reactions between the dynamics of values in a society. These units, which belong to the language within the values that make society society, exhibit an integral integrity with the cultural element. One of the most important reasons for the adoption of proverbs, which is a mirror of life by society, is also related to the existence of everything that belongs to human beings. The truths described in the proverbs are conveyed through the events of the language and the arts of the language. Opposite significance, name transfers, metaphor meaning, side meaning, etc. Meaning events are widely used in proverbs. Therefore, in proverbs, meaning is directly emphasized and given as it is meant. Proverbs form a rich part of language products and also undertake a national function. Proverbs, which constitute the infrastructure of social consciousness, have a very important place in the vocabulary of Turkish. Proverbs contain many language materials both in terms of meaning and shape and are in charge of the use of a nation as a literary language. The language troops that keep the bond between the culture and language of the nation are proverbs. In the flow of Turkish history, all the experiences of our ancestors have a short and concise form in proverbs. Verbs are the types of words that correspond to the type of name, adjective, envelope and used in these tasks.

Method

In this study, Mustafa S. Kaçalın prepared in the mouths of the regional proverbs and idioms were used and the proverbs with adjective-verb structure were determined in this work. In the adjective-verbs in the proverbs identified, those who have the meaning of the situation were selected and the meaning of the status was divided into species under 29 headings.

Findings (Results)

Adjective-verbs in response to the perception situation contain meanings based on perception and recognition and consist of verb roots containing such meanings.

Adjective-verbs in response to the shopping status refers to the situation of any element in exchange for money or without money.

Adjective-verbs, which are in response to the situation of living, consist of verbs used in case of need.

Adjective-verbs in response to the behavior status consist of verbs that are included in the behavior, such as taking any behavior, role-model, and relationship caused by behaviors.

The adjective-verbs, which are in response to the value status, are based on the status of having a certain value and the validity of the value.

The adjective-verbs in response to the change of change have been included in their proverbs to indicate the elements that have passed from one situation to another.

The adjective-verbs that are in response to the educational situation consist of outs and arrows.

Adjective-verbs, which correspond to being different, include differences and being different.

Adjective-verbs in response to the physical situation; Although it indicates the physical existing situation, it indicates that it is described.

Adjective-verbs, which correspond to the physical change, indicate a physical change.

Adjective-verbs in response to movement status; The verb is composed of roots or bodies that depict a particular movement or activity or indicate the lack of this movement.

Adjective-verbs in response to the weather consist of adjective-verbs used to transfer the situations that indicate the events that occur in the air.

Adjective-verbs in response to survival; The verb, which includes the state of death or continuing life, consists of roots or trunks.

Adjective-verbs in response to personality status; The verb that points to personality, temperament and character conditions occurs when the auxiliary verb is combined with the names/s containing this situation.

Conclusion and Discussion

In this study, the adjective-verb structures that report the situation in the proverbs in the mouths of the region were examined. Adjective-verb structures are handled under 29 headings within the meaning of the situation and classified according to its meaning.